

שבועות תשע"ב על מנהגי ברכת כהנים בחו"ל

1. שולחו ערוך אורח חיים סימן קכח ס"ק מד
כהן אף-על-פי שהוא פנוי נושא את כפיו.

2. רמ"א שם

הגה: ויש אומרים (קס) סח דאינו נושא כפיו, **דהשרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה**, והמברך יש לו להיות בשמחה (מרדכי פרק הקורא עומד); (קסא) ונהגו שנושא כפיו, (קסב) אע"פ שאינו נשוי, ומכל מקום הרוצה שלא לישא כפיו אין מוחין בידו, רק שלא יהא בבית הכנסת (קסג) **סט** בשעה שקורין כהנים או אומרים להם ליטול ידיהם. נהגו (קסד) בכל מדינות אלו <לז> שאין נושאים כפים (קסה) **ע** אלא בי"ט, משום שאז (קסו) שרויים [עח] בשמחת יו"ט, וטוב לב הוא יברך; מה שאין כן בשאר ימים, <לח> אפי' בשבתות השנה, שטרודים בהרהורים על מחייתם (קסז) ועל ביטול מלאכתם; ואפי' בי"ט, אין נושאים כפים אלא בתפלת מוסף, שיוצאים אז מבהכ"נ וישמחו בשמחת יו"ט (דברי עצמו). וכל שחרית ומוסף שאין נושאים בו כפים, **עא** אומר הש"צ: אלהינו ואלהי אבותינו וכו', כדלעיל סוף סי' קכ"ו; ויום הכפורים, נושאים בו כפים כמו בי"ט, ויש מקומות שנושאים בו כפים בנעילה, ויש מקומות אפי' בשחרית.

3. בית יוסף שם

כתב האגור (סי' קעו) שנשאל מהר"י מולן (שו"ת מהרי"ל החדשות סי' כא) למה אין הכהנים נושאים כפיהם בכל יום מאחר שהוא מצות עשה והשיב **מפני שמנהג הכהנים לטבול** קודם כמו שכתוב בהגהות מיימוניות ובכל יום קשה להם לטבול בחורף ולכן עלה המנהג דוקא ביום טוב וגם מטעם ביטול מלאכה וכשהכהן אינו נקרא אינו עובר עכ"ל דחק עצמו לקיים מנהג מקומו ואינו מספיק כי מה שכתב מפני שנוהגים לטבול קודם האי חומרא דאתי לידי קולא היא ותלי תניא בדלא תניא שהרי טבילה לנשיאת כפים לא הוזכרה בתלמוד ואם הם נהגו להחמיר ולטבול למה יבטלו בשביל כך שלש עשה בכל יום ואף על פי שאינו עובר אלא א"כ נקרא מכל מקום מוטב להם שיקיימו שלש עשה בכל יום ולא יטבלו כיון שאינם מחוייבים משיטבלו ועל ידי כן יניחו מלקיים שלש עשה בכל יום וישר כחם של בני ארץ ישראל וכל מלכות מצרים שנושאים כפיהם בכל יום ואינם טובלים לנשיאת כפים

4. ברכי יוסף שם

הגהה. נהגו בכל מדינות אלו שאין נושאים כפים וכו'. אם הצבור בצרה ח"ו והצבור מתפללים על צרתם, טוב וישר שבתפלת השחר יהיו הכהנים **נושאים כפיהם**, ואח"כ יתפללו על צרתם, כי על ידי נשיאות כפים מתעוררים הרחמים, ויותן להם מתנת חינם. הרמ"ך בשבחי תודה דף פ"ח, והוכיח מילקוט ראובני פרשת נשא ומספר שערי אורה דף פ"ח, עש"ב. ובסגנון נשיאות כפים עמש"ל אות א' וברי"ח ש"ב בספר מעשה רוקח ע"ג.

5. ערוך השולחן שם, סעיף סד

והנה ודאי אין שום טעם נכון למנהגינו לבטל מצות עשה דברכת כהנים כל השנה כולה וכתבו דמנהג גרוע הוא אבל מה נעשה וכאלו בת קול יצא שלא להניח לנו לישא כפים בכל השנה כולה ומקובלני ששני גדולי הדור בדורות שלפנינו כל אחד במקומו רצה להנהיג נשיאת כפים בכל יום וכשהגבילו יום המוגבל לזה נתבלבל הענין ולא עלה להם ואמרו שרואים כי מן השמים נגזרה כן ומצד הדין י"ל ע"פ מ"ש בסעיף מ"ט ע"פ הזוהר דבעינן שמחה דומיא דאהרן ובניו בשמיני למילואים ולזה נאמר כה תברכו אמנם זה שהיה מנהג מקדם דיו"ט שחל בשבת לא היו **נושאים כפיהם** כבר נתבטל בימינו כי אין במנהג זה טעם וריח כמו שהאריכו מפרשי הש"ע בזה [ט"ז סקל"ז ומג"א סק"ע] ובעל קרי מותר בנשיאת כפים [ב"י] והמחמיר לטבול תבא עליו ברכה אמנם בא"י ובמצרים ובכל אזיא נושאים הכהנים כפיהם בכל יום:

6. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת סוטה פרק ז הלכה ו

ומברך עליה שמונה ברכות על התורה. הבוחר בתורה. על העבודה **שאותך לבדך ביראה נעבוד**. על ההודיה הטוב לך להודות. על מחילת העון מוחל עונות עמו ישראל ברחמים. על המקדש הבוחר במקדש. ואמר רבי אידי השוכן בציון. ועל ישראל הבוחר בישראל. ועל הכהנים הבוחר בכהנים. ועל שאר תפילה תחינה ובקשה שעמך ישראל צריכין להושע לפניך ברוך אתה י"י שומע תפילה

7. משמרת שלום הלכות ומנהגים ור' שלום פערלאו

העולם אומרים הטעם [שאינו נושאים כפיהם בשמחת תורה] משום שכרות, והנה בס' דברי שלום על התורה כתבתי הטעם משום דקורין וזאת הברכה ומברכין ברכת משה לכל שבט ושבט וכל ישראל מתברכין בברכת משה ע"כ אין צורך לברכת כהנים... אך שמעתי מגדולי חקרי לב שפקקו בזה, כי הלא מצוה מן

התורה לברך ב"כ גם בש"ת.

8. משנה מסכת תענית פרק ד משנה א

בשלושה פרקים בשנה כוהנים נושאים את כפיהן ארבע פעמים ביום, בשחרית, במוסף, ובמנחה, ובנעילת שערים, בתעניות ובמעמדות וביום הכיפורים.

9. ע' פליישר, תפילת שמונה-עשרה -- עיונים באופיה, סדרה, תוכנה ומגמותיה [תרביץ סב201-157]
בהקשר הזה כמדומה שצריכים אנו להבליט גם את העדרה של כל התייחסות (כמעט), בגופה של עמידת ימות החול, למעמד הכהונה - העדר מתמיה לתקופה שאנו עומדים בה לוקהקשר האסכטולוגי שהעמידה נתונה בו בחלקה. אי אפשר שדבר זה בא למייסדי העמידה במקרה, וברור ממנו שהם לא ביקשו לבסס מקום מיוחד או להעניק זכויות-יתר לכוהנים במסגרת החדשה שייסדו לעבודת ה'. קו זה, שלא קשה לעמוד על פשרו, קבוע בתפילתם של ישראל לדורותיה. הוא בולט במיוחד על רקע תפקידה של הכהונה בעבודת ה' המסורתית בישראל, ולאור מה שאנו יודעים עתה על מקומה בתפיסת עולמם של מחברים כפילון וכיוסף בן מתתיהו, ובהשקפת עולמה ההיסטורית והאסכטולוגית של כת מרדנית ככת קומראן.

חריג בולט בהקשר הזה בתפילותינו מגולם בברכת הכוהנים החותמת את העמידות: מקום זה הוא היחיד בתפילותינו שנשמר לכוהנים, והוא בכל אופן מקום חשוב ומכובד. כבר ציינו לעיל שעצם שימורו של המקום הזה בתפילה המאוחרת קשור מן הסתם בקיומו הקבוע של טקס ברכת כוהנים בבתי-הכנסיות שב'מדינה' בפני הבית. צריך הניח שאילמלא כן - לא היו חכמי יבנה מעלים על הדעת לשלב את הטקס בעמידה. אבל עכשיו ששילבוהו, דין הוא שנתמנה האם באמת חשבו לקיים את הטקס ממש כהוויתו הקדומה, או שמא לא כיוונו אלא שיהא בעמידה, בברכה האחרונה, רימוז לטקס הזה, תוך תיאור עקיף שלו, מעין מה שנהוג למעשה בתפילותינו במקום שאין שם כוהן, או בעמידות שאין כוהנים נוהגים לעלות בהן לדוכן...

וקרוב לומר שבאמת, לכתחילה לא התכוונו מייסדי התפילה להעלות את הכוהנים לדוכן ממש, אלא ביקשו לתת ציון למנהג הזה בברכה האחרונה של העמידה בדרך התיאור, בפסקת תפילה שהכילה את פסוקי ברכת הכוהנים כלשונם, ושניתן היה לאומרה הן מפי שליח ציבור שאינו כוהן והן מפי המתפלל היחיד. לפי זה, נשיאת כפיים של הכוהנים ממש, אפשר שהיא פרי התפתחות מאוחרת יותר בתולדות העמידה, פועל יוצא של לחץ הקהל (ושל הכוהנים עצמם); רצונם של הרבים להתברך במסגרת התפילה הוא רצון טבעי, והוא מגולם פעמים רבות בסדרי התפילה המאוחרת שלנו. ההזכרות בברכת כוהנים שחתמה מן הסתם את התועדויות הלימוד והדרשה בבתי-הכנסיות שבפני הבית סייעה לחדירת הטקס גופו אל התפילה.

אם נכונה ההשערה הזאת - צריך להניח שלשון הקבע של ברכת השלום היתה לראשונה שונה לגמרי מלשונות הברכה הזאת הידועות לנו כיום. חדירתה של ברכת הכוהנים חייבה לה ניסוח חדש, בשביל שליח ציבור לחד, ובשביל היחידים לחד. קרוב להניח שפסקת 'שים שלום, ומקבילותיה באמת אינן מעיקר לשונה של העמידה הקדומה, אלא הן נוסחים משניים, שנועדו להעביר מברכת הכוהנים אל האחרונה שבברכות העמידה. על-פי זה ניתן להסביר מה טעם הגיעו אלינו דווקא בברכה הזאת, במנהגי התפילה השונים, נוסחים רבים ושונים כל-כך זה מזה. שינויי-נוסח מרובים ומופלגים בתפילותינו עולים במיוחד בקטעי תפילה מאוחרים, הנקראים להחליף נוסחי קבע ראשוניים שנעקרו ממקומם מטעם זה או אחר.

10. שו"ת בית אפרים אורח חיים סימן ו

ועיין בש"ע א"ח סי' תצ"ג שכתב בהג"ה שם ולא ינהגו בעיר אחת מקצת מנהג זה ומקצת מנהג זה משום לא תתגודדו ועיין במג"א שם דאם רוב הקהל נוהגים כך צריכים המיעוט לנהוג כרוב ע"ש וא"כ מכ"ש בנ"ד שהמנהג נתפשט ברוב העולם שאין לפרוץ גדר והעושה תמורת המנהג עובר משום לא תתגודדו מלבד החשש של שלשה איסורים וגרם קללה ותועבה שיש בענין הנ"כ עצמו וגם כי לענ"ד הטעם שכתב האגור בשם מהרי"ל משום דהגמ"י כתב שמנהג לטבול לנ"כ (בהגמ"י שלפנינו לא מצאתי אך להב"י הי' לו הגמ"י יותר ממה שהוא בדפוסים שלפנינו כמבואר כ"פ) לענ"ד הוא ג"כ טעם נכון וישר ומ"ש הב"י דתלי תניא בדלא תניא שהרי טבילה לנ"כ לא הזכרה בתלמוד ואם הם נהגו להחמיר ולטבול למה יבטלו בשביל כך ג' עשה בכל יום ואע"פ שאינו עובר אא"כ נקרא מ"מ מוטב להם שיקיימו ג' עשה בכל יום ולא יטבלו כיון שאינם מחויבים שיטבלו כו' עכ"ל ולענ"ד אין זה תלי תניא בדלא תניא דטבילה נמי תניא שהרי התוס' בברכות דף כ"ב כתבו ד"מ דהא דקי"ל כריב"ב דאין ד"ת מקבלין טומאה היינו דוקא לתורה אבל לתפלה צריך טבילה וכן כתב הרי"ף דאיכא מ"ד הכי דעכ"פ בעי רחיצה בט' קבים ורב האי גאון כתב נקוט מנהגא דכל ישראל בידך שכל בעלי קריין אע"פ שאין להם מים אין מתפללין עד שירחצו והרא"ש הביא דברים אלו בסתם והביאו הטור וסיים בה דהאידינא לא נהוג הכי והטעם משום בטול תורה ומשום בטול פ"ו והרמב"ם כתב לפי שלא פשטה בכל ישראל

ולא היה כח בציבור לעמוד בה וזה דוקא לענין תפלה אבל לענין נ"כ כיון שנהגו הכהנים סלסול בעצמם לטבול קודם דוקא וטעמא רבא איכא כמ"ש באגודה אהא דקאמר התם בברכות רב חמא טביל במעלי יומא דפסחא לאפוקי רבים י"ח ולית הלכתא כוותי' וז"ל י"מ לית הלכתא כוותי' במ"ס סאה אלא בט' קבין וי"א ה"מ לד"ת אבל לתפלה בעי טבילה ופר"י דה"ה לתפילה ומכל מקום נכון לכהנים ולחזן לטבול להוציא לרבים ורב האי גאון החמיר מאד בטבילת בעל קרי עכ"ל וגדולה מזו כתב באגודה פרק שמונה שרצים וז"ל ובזה"ז דנהוג עלמא כריב"ב בעלי קריין אין טובלין ביה"כ אבל כהן שראה בליל יה"כ או ביומו טובל ביוה"כ כיון דנהוג טבילה לנ"כ עכ"ל ואף דהאידינא לא חזינן דנהגו הכי ואף כהן אינו רוחץ אלא מקום המלוכלך עיין בהגמ"י הביאו הב"י סימן תרי"ד מ"מ מבואר מדבריו דנ"כ ה"ט דמחמרי בה טפי משום דמברך לציבור הו"ל כלהוציא את הרבים ור"ח טביל להא מילתא אף בתר דבטלוה לטבילתא ואף דאמרינן לית הלכתא כוותיה נכון להחמיר כדבריו ואף לתפלה בעלי נפש מחמירין בה עיין בט"ז סי' פ"ח ובטור סי' רמ"א וסי' תרי"ד וכיון שאבותיהם קיבלו עליהם חומרא זו מוטל גם על זרעם אף דלא אפשר להו כדאמרינן בפסחים גבי בני בישן נהגו דלא אזלו מצור לצידן במעלי שבתא אתו בנייהו לקמי' דר"י אמרי אבונן אפשר לן אנן לא אפשר לן א"ל ר"י כבר קיבלו אבותיכם וכתוב ואל תטוש תורת אמך ועיין במהרי"ק שורש קמ"ד שכתב מאחר שנהגו כן מחמת סייג והרחקה ע"ש ובפר"ח הל' יו"ט סי' תצ"ו וא"כ מה שכתב הב"י שיישר כוחם של בני א"י שנושאים כפיהם בכל יום ואין טובלין לנ"כ כשפיר קאמר דמעיקרא לא אתחיל בחומרא זו דטבילה לנ"כ משא"כ בני מדינות אלו שנהגו בחומרא זו לטבול לנ"כ וא"א להם לשנות ועכשיו א"א להם לנהוג בזה לטבול בכל יום ובפרט בימות החורף לכך השוו המנהג בכל מקום לישא כפיהם ביו"ט שאז כל ישראל נוהגין לטבול לטהר עצמם ברגל ומ"ש הב"י מוטב להם שיקיימו ג' עשה בכל יום ולא יטבלו כיון שאין מחויבים שיטבלו לפי מ"ש ז"א כיון דהני כהני דידן מעיקרא הכי קיבלו עלייהו לטבול חיובא איכא וגם נראה דזה דוקא היכא שמבטל המצוה לגמרי וכדאמר התם לרב קטינא קטינא סדינא בקייטא כו' ציצית מה תהא עליה משמע דוקא בכה"ג שבטלה המצוה לגמרי ונראה כעביד טצדקי כדי לפטור ממצות ציצית אבל אם מקיים אותה באיזה זמן לית לן בה ובזה יש כדי ליתן טעם מה שהניחו להם בימים טובים לישא כפיהם כדי להחזיק במצוה זו זמן מה ולא בטלה מינייהו העשה לגמרי וכה"ג אשכחן בחולין דף קל"ג אמר אביי מריש הוה חטיפנא מתנתא כו' לאחזוקי נפשי בכהני ופירש"י שלא ישתכח שאני כהן ופריך ולפרוס ידיה ומשני אנסי ליה עידיניה פירש"י עתים שקבע לתלמידיו היו טורדים אותו מלישא כפיו שהיה עוסק לתלמידיו בעת שהצבור נאספים לבה"כ עכ"ל הא קמן דזכר עשה לכהונתו למשקל במעלי יומא דכפורי מתנתא ולכן נהגו עתה לישא כפיהם ביו"ט שבלא"ה מטהרין ברגל משא"כ בשאר ימות השנה לא הזיקו אותם לזה שלא יהיו פורשים ממצות עונה וכדאיתא בירושלמי שהיו נשי גליל נעקרות מפני הצינה כו' ולכן מפני ביטול פ"ו נהגו שלא לישא כפיהם בחול כלל ואין קוראין אותם דומה למי שאינו אוכל פת בחג שאינו אוכל בסוכה ואין בזה עון אשר חטא וה"נ כיון שאם אינו נקרא אינו עובר אע"פ שיש לאדם להביא עצמו לקיים מצוה כדאמרינן בעלמא ראשונים הכניסו פירותיהם כו' מ"מ בזה שקשה להם לעמוד בה מפני הצינה אין לחייבם בה כנלענ"ד נכון בישוב דברי מהרי"ל ופשיטא שאף אם ימצאו קצת כהנים שירצו לנהוג פרישות בעצמם או לטבול בכל יום ולישא כפיהם שאין שומעין להם שלא לבייש שאר אחיו הכהנים כיון שהוא דבר המפורסם לרבים וגם יש בזה משום לא תתגודדו דלאו כ"ע ידעו שהדבר תלוי בטבילה וגם יש חשש שיוציאו לעז על הכהנים שלא יוכלו לעמוד בזה ויאמרו דבני גרושה הם וכדאמרינן לענין קריאת התורה ועוד דאי קרי כהנים אינם יכולים לפטור עצמם מחמת טעמים אלו ולצאת חוצה אין לך גנאי גדול מזה ולכן אין לדחוק עצמו ולהבדיל משאר אחיו הכהנים כלל: